

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Závěrečná zpráva o řešení
specifického výzkumu pro rok 2010

**Konstrukce identity a
experimentování s identitou v rámci
sociálních sítí u současných
adolescentů**

za KSocP PdF UHK

předkládá Mgr. Gabriela Slaninová

ÚVOD

Výzkumné téma se zabývá konstrukcí identity a experimentováním s identitou současných adolescentů v rámci sociálních sítí. Klade si otázky související s potřebou utvářet osobní identitu, event. s ní i experimentovat. Nedílnou součástí analýzy bude snaha o odkrytí úlohy sociálních sítí v oblasti konstrukce identity u současných adolescentů. V rámci zpracování tématu se předpokládá využití výzkumných rozhovorů, analýzy sémantických map a obsahové analýzy sociálních sítí. Zpracované téma v kontextu s fenoménem sociálních sítí není zatím v českém výzkumu dětí a mládeže časté a svým charakterem by mělo přispět k hlubší analýze období adolescence v současné medializované společnosti i k rozvoji sociální pedagogiky jako oboru.

Charakteristika adolescence jako dospívání i mládí současně respektuje skutečnost, že ve vyspělých industriálních zemích probíhají paralelně některé procesy, které období adolescence prodlužují – těmi můžeme spatřovat sekulární akceleraci, prodlužování přípravy na dospělost, adolescentní kulturu či styl života teenagerů. Adolescence v tomto pojetí je vnitřně diferencovaná na fázi časně adolescence, střední a pozdní adolescenci. Významnou hodnotou pro adolescenty jsou sebepojetí, sebereflexe a seberegulace. Proces sebereflexe a hledání vlastní identity v období adolescence se odehrává v konkrétním kulturním i sociálním prostředí. Proces utváření vlastní identity v období adolescence je mnohvrstevnatý. Kromě odpovědí na otázku „kdo jsem“ je pro adolescenty důležité vědomí vlastní stability, kompetence a pohody. Zejména v pozdní adolescenci jsou časté otázky týkající se vlastního místa a směřování, ale také otázky směřující ke spokojenosti s vlastním životem (Macek, 2003).

Současní adolescenti mohou své kompetence testovat také prostřednictvím sociálních sítí. Například osamělí adolescenti využívají online komunikaci nepřímo ke zlepšování svých sociálních kompetencí právě experimentováním se svojí identitou (Valkenburg, 2008). Další adolescenti si pomocí online experimentování s identitou kompenzují nesmělost, zkouší, jak budou reagovat ostatní a usnadňují si navazování přátelství (Valkenburg, 2005). Online prostředí je pro současné adolescenty velmi populární. Adolescenti zde nalézají prostor, kde se mohou sebezprezentovat a zkoumat svoji identitu (Mazur, 2010).

Diferenciace adolescence přináší následující charakteristiky v konkrétních jednotlivých fázích:

- Časná adolescence zahrnuje období od deseti do třinácti let je charakteristická především změnami tělesnými. Psychické a sociální změny se dějí v důsledku pubertálních změn a příkladem je mimo jiné také zvýšení zájmu o vrstevníky opačného pohlaví. Současní časní adolescenti mohou svůj zájem o vrstevníky rozšířit o online přátelství s vrstevníky z různých světových kultur.
- Střední adolescence začíná od 14 let a končí v 16 letech. Jde o období vlastních úvah a hodnocení adolescentů. V této fázi můžeme nejvíce pozorovat tzv. specifický životní styl adolescentů, kteří se snaží odlišovat například oblečením, preferují specifickou hudbu.

- Pozdní adolescence se datuje od sedmnácti let a končí kolem dvacátého roku. Tato fáze explicitně směřuje k dospělosti, je zde akcentován sociální aspekt identity – potřeba někam patřit, něco sdílet s druhými. Kromě toho se v této fázi adolescent zabírá myšlenkou své osobní perspektivy ve vztahu ke své budoucí profesi, ale i s ohledem na své partnerské vztahy.

ŘEŠENÍ A VÝSTUPY PROJEKTU

Cíle projektu

Tento specifický výzkum byl zaměřen na pět dílčích cílů, které se týkaly:

1. Získání, analýzy a interpretace dat o utváření identity a experimentování s identitou současných adolescentů ve věku 10 - 19 let.
2. Prostřednictvím kombinace kvantitativních a kvalitativních metod získání komplexního obrazu o zdrojích a motivech konstrukce identity a experimentování s identitou současných adolescentů.
3. Poukázání na možné směry vlivu sociálních sítí na utváření identity současných adolescentů.
4. Poukázání na možnosti pedagogických pracovníků a poradenských pracovníků v pomáhajících profesích, na úlohu prostředí při utváření identity současných adolescentů. Nastínění cesty pozitivního působení sociálních pedagogů při práci s dětmi a při sycení potřeby experimentovat se svojí identitou.
5. Začlenění výsledků výzkumných šetření do sylabů předmětů Sociologie dětí a mládeže, Sociální pedagogika a Výchovní poradenství.

Projekt se soustředil na výše uvedené cíle v tomto časovém sledu – viz tab. č. 1.

Tabulka č. 1: Časový harmonogram

duben 2010	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vytvoření pracovního týmu, rozdělení zodpovědností za oblasti ▪ výběr a vytvoření metody vhodné pro získání požadovaných údajů
květen 2010	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pilotní nasazení zvolené metody, její další specifikace a doplnění na základě potřeby
květen - červen 2010	<ul style="list-style-type: none"> ▪ obsahová analýza sociálních sítí ▪ terénní šetření (dotazník, řízené rozhovory)
červen – září 2010	<ul style="list-style-type: none"> ▪ analýza získaných dat ▪ zpracování příspěvků do odborného tisku a na konferenci v zahraničí
září – listopad 2010	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prezentace dílčích závěrů a zkušeností na konferencích, v odborném tisku a seminářích
listopad 2010	<ul style="list-style-type: none"> ▪ aplikace získaných námětů do sylabů vybraných předmětů;
prosinec 2010	<ul style="list-style-type: none"> ▪ závěrečná zpráva

Řešitelský kolektiv

Realizace projektu probíhala od jara roku 2010 pod vedením řešitelky Mgr. Gabriely Slaninové. Na řešení se ale podíleli další pracovníci Katedry sociální pedagogiky:

- Mgr. Leona Stašová, Ph.D. (garantka pro oblast demografických a sociologických vazeb)

Na projektu se velkou měrou podíleli i studenti magisterských studijních programů Sociální pedagogika:

- Realizace a zpracování výzkumných rozhovorů:
Romana Svíbová, Nikola Prouzová
- Zpracování obsahové analýzy sémantických map:
Kateřina Kaplanová
- Zpracování obsahové analýzy sociálních sítí:
Jana Khýnová, Renata Hušková

Vlastní řešení projektu

- Projekt vycházel z obsahové analýzy dostupných odborných pramenů a sociálních sítí.
- Dalším výzkumným nástrojem bylo dotazníkové šetření, s předpokládaným oslovením cca 200 respondentů. Celkově bylo nakonec osloveno 708 respondentů. Data získaná prostřednictvím dotazníkového šetření byla podrobena statistické analýze. Při vyplňování dotazníků adolescentům asistovali studenti.
- Další metodou sběru informací byl i řízený rozhovor k doplnění získaných dat, získání nových námětů a okruhů k dalším šetřením. Řízené rozhovory byly zaznamenávány na diktafony, s respondenty je realizovali zkušenější studenti. Rozhovory probíhaly individuálně.

Základní soubor výzkumného šetření tvořili adolescenti v ČR. Adolescenti byli vybráni specificky, protože v této kategorii se setkáváme s maximálním využíváním sociálních sítí. Orientační ověření aktuální situace u adolescentů se může stát podkladem pro eventuální návrhy programů primární prevence na školách, případně může být využito při výuce informatiky.

Cílovou skupinu projektu tvořili adolescenti ve věkovém rozmezí 10-19 let (období časně, střední a pozdní adolescence).

Výstupy projektu

1. Výsledky výzkumu byly publikovány na konferencích a v odborném tisku (Malta, 2010, Media4u, 2010 viz příloha B), plánován je též publikační výstup v zahraničním periodiku Riga Stradins University, na jehož přípravě se podílí studentka Jana Khýnová (text bude publikován v anglickém jazyce). Zástupci řešitelského kolektivu se zúčastnili odborných seminářů (Technika práce s člověkem v krizi, Praha, 2010) a konferencí (Malta, 2010).
2. Získané výsledky byly komparovány s odbornými prameny, popř. obdobně zaměřenými šetřeními realizovanými u nás či zahraničí. Náměty a výstupy pro praxi byly předány základním a středním školám, kde byl průzkum realizován.
3. Na podzim byly dílčí výsledky a výstupy konzultovány s odborníky v ČR (Praha, Brno). Na základě těchto diskusí, komparací získaných výsledků s obdobnými šetřeními a následných analýz jsou některé výstupy začleňovány do obsahu předmětů výchovné poradenství, sociální pedagogika, sociologie dětí a mládeže. Jako dílčí téma je experimentování s identitou ve smyslu ublížit druhému jedinci (problematika kyberšikany) zařazeno do předmětu krizová intervence (práce s obětí agresivního chování realizovaného prostřednictvím ICT, práce s agresorem).
4. Obsahová analýza vybraných výsledků slouží jako pilotní studie plánovaného výzkumného projektu SV (případně GAČR) pro rok 2011. Byla zahájena odborná diskusní setkání s cílem přípravy podkladů pro podání projektu - specifikace projektového záměru, cílové skupiny a aktivity, rozšíření řešitelského kolektivu, partnerství (tuzemské i zahraniční), finanční náročnosti řešení apod.

VÝDAJE NA ŘEŠENÍ PROJEKTU

V souladu s plánovanými výdaji se podařilo pokrýt základní náklady na realizaci záměru. Rozpočet byl rozplánován na pokrytí tří oblastí – stipendia studentů podílejících se na realizaci projektu, další náklady a nutné materiální zabezpečení související se záměrem. Čerpání přidělených prostředků vzhledem k plánovanému rozpočtu je uvedeno v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Přehled čerpání schválených finančních prostředků

			Plánováno	Výdaje	Přesahy oproti plánu
1.	Stipendia		20 000		0
		Hušková		4 000	
		Kaplanová		4 000	
		Khýnová		4 000	
		Prouzová		4 000	
		Svíbová		4 000	
2.	Materiálové náklady		13 690		- 2 000,00
	diktafon		2 490	2 016	+ 474,00
	Odborná zahraniční literatura		5 000	5 147	- 147,00
	Papír bílý		2 000	1 526	+ 474,00
	Tonery cartridge		4 000	6 888,16	- 2 888,16
	Přepisovatelná CD		200	112,84	+ 187,16
3.	Další náklady		2 000		+ 2 000,00
	Konferenční poplatky (přesunuty do položky materiálové náklady)			0	
			35 690	35 690	0

Zdůvodnění čerpání jednotlivých položek

Spotřební materiál byl využit v rámci tvorby a přípravy dotazníkového šetření, v rámci jeho distribuce, záznamu a uchování dat. Dále byl využit pro prezentaci výsledků šetření a publikační výstupy.

Materiálové náklady:

- k záznamu řízených rozhovorů s respondenty byl zakoupen digitální diktafon, který byl následně využíván i v rámci výukových kurzů a předmětů metodologie společenských věd, výzkumné metody a zpracování dat, demografie;
- zakoupená odborná literatura byla využita pro obsahovou analýzu odborných pramenů.

Stipendia:

- stipendia studentům ve spojitosti se sběrem, zpracováním a analýzou dat z dotazníků a řízených rozhovorů.

Další náklady:

- Konferenční poplatky pro řešitele nebyly využity a finanční prostředky byly se souhlasem pana proděkana Heřmana přesunuty do položky materiálové náklady a dle plánu vyčerpány. (viz příloha C)

V Hradci Králové dne 2. 1. 2011